

„emeritiran, profesor visoke škole s dovršenom službom“ (i duhovnik u mirovini); kao imenica *emeritus* znači „zaslužan čovjek“.

Usput rečeno, kad nam kao naziv treba, *profesora emeritusa* možemo pohrvaćeno

tako izgovarati i pisati i po hrvatskom sklanjati.

Dakle, *emeritus*, bilo kao latinska riječ ili pohrvaćeno, ima naglasak na srednjem *e*: *emèritus*.

Vladimir Vratović

KOJE JE CRIJEVO TAŠTO?

Čitateljica iz Osijeka, studentica medicine, pita nas zašto se dio tankoga crijeva (jejunum) u medicinskoj literaturi naziva *tašt*im crijevom. Čitateljica kaže da je u udžbeniku Anatomija čovjeka¹ uspjela je pronaći pojašnjenje toga naziva: taj je dio tankoga crijeva u leševa često bio prazan pa otuda i naziv *tašt* u značenju prazan. No kako je naglasila, ona pridjev *tašt* povezuje s ljudskim osobinama poput čežnje za častima i slavom te smatra da se *tašt* u današnje vrijeme upotrebljava u negativnome značenju za osobu bez ikakvih kvaliteta, a ne u značenju prazan.

Čitateljčina je tvrdnja uglavnom točna jer se u suvremenom jeziku rijetko upotrebljava pridjev *tašt* u značenju prazan, a ako se i upotrijebi, bit će uz imenicu koja označuje živo biće, primjerice, *tašt čovjek*, *tašta žena*. Pojmu označenom imenicom uz koju

se nalazi, nadijeva značenje sebeljubive osobe. Međutim, u hrvatskoj se knjiženojezičnoj tradiciji, starijim književnim djelima i starijim rječnicima, pridjev *tašt* češće potvrđuje u značenju prazan (koji nije ispunjen namjenskim sadržajem, nepopunjen), jednako uz imenice koje označuju živo i neživo.

Kako bismo objasnili zašto se navedeni pridjev pojavljuje u suvremenoj medicinskoj literaturi, posegnuli smo za različitim rječnicima, leksikonima i udžbenicima.

Osim u udžbeniku koji je čitateljica navela, pridjev *tašt* potvrđuje se i u izdanju anatomske udžbenika dviju autorica² sa sličnim objašnjenjem kao i u starijem izdanju iz 1982. godine. Medicinski leksikon³ i Medicinska enciklopedija⁴ također bilježe *tašto crijevo*. Dakle, *tašt* se i u starijoj i u novijoj medicinskoj literaturi potvrđuje kao dio anatomske, stručnoga naziva.

U općim suvremenim hrvatskim riječnicima značenje je pridjeva *tašt* drugačije

¹ Jelena Krmpotić-Nemanić, Anatomija čovjeka, Jugoslavenska medicinska naklada, Zagreb, 1982., str. 772.

² Jelena Krmpotić-Nemanić, Ana Marušić, Anatomija čovjeka, II. dio, Medicinska naklada, Zagreb, 2002., str. 367.

³ Ivo Padovan (ur.), Medicinski leksikon, Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb, 1992., str. 877.

⁴ Medicinska enciklopedija, Banj – Čul, Izdanje i naklada Leksikografskog zavoda FNRJ, Zagreb, 1958., str. 579.

definirano. Tako u Rječniku hrvatskoga jezika urednika Jure Šonje pridjev *tašt* nosi samo jedno značenje „koi čezne za častima, počastima, za slavom i pohvalom; častohlepan, slavoljubiv: ~ *političar*, ~ *glumac*“. Budući da je navedeno samo jedno značenje, možemo zaključiti da se ono drugo izgubilo ili se gubi iz hrvatskoga jezika, iako je *tašt* i danas tvorbenim dijelom priloga *natašte* koji bilježi isti taj rječnik i to u značenju „na prazan želudac, prije prvog jela u danu: *uzeti lijek* ~, *biti* ~“. Aničev Rječnik hrvatskoga jezika navodi slična značenja, ali ne i značenje prazan: „1. osjetljiv na svoju veličinu, zasluge i sl.; sujetan, sebeljubiv 2. isprazan, bezvrijedan, uzaludan [*~a slava*]... na ~e (porloženo *natašte*) na prazan želudac [*uzeti lijek* ~]“. *Tašt* u značenju prazan ne bilježe navedeni rječnici, ni uz imenicu *crijevo* uz koju se navode samo pridjevi – *debelo*, *tanko*, *slijepo*.

Stari rječnici hrvatskoga jezika u svojoj natukničkoj građi imaju i pridjev *tašt*, ali za razliku od suvremenih, bilježe taj pridjev u značenju prazan.

Jedan od naših prvih leksikografa, F. Vrančić, u svome petojezičnome rječniku uz pridjev *tašt* bilježi: *futilis*, *vano*, *leichtfertig*, *tašč*. Zanimljivo je da pridjev iz njemačkoga jezika, *leichtfertig*, u suvremenome njemačkome jeziku označuje lakoumnu i nepromišljenu osobu, *futilis*, -e u latinskome znači nepouzdan i nevaljao. Vrančić navodi i pridjev *tašt* u značenju prazan; *inanis*, *voto*, *lar*, a osim toga i u medicinskome surječju – *jejunus*, *digiuno*, *nüchter*, gdje je *jejunus* latinski pridjev od kojega je nastao današnji naziv dijela tankoga crijeva – *jejunum*, a *nüchter* (današnji pridjev *nüchtern*) znači *natašte*.

Jakov Mikalja u rječniku *Blago jezika slovinskoga* iz 1651. (prvome hrvatskome rječniku kojemu je hrvatski jezik polazni

jezik) zapisuje: *tašti*, *prazni*; *vano*, *voto*; *vanis*, *inanis*.

Juraj Habdelić u Dictionaru iz 1670. navodi *tešč*, *jejunus*, *inanis*, *vacuus*. Mikalja i Habdelić, za razliku od Vrančića, pridjevu *tašt* pridodaju tuđe riječi u značenju *prazan*, osim natuknice *vanus* koji može označivati i lažljivu i hvalisavu osobu.

Ardelio Della Bella u rječniku iz 1728. bilježi oba značenja – *digiuno*; *jejunus*, *tašt*; *postan*, *prazan* i *invalido*; *irritus*; *nezakonit*, *nevrijedan*, *tašt*, *isprazan*. Della Bella navodi primjer iz Gundulićeva Osmana s početka prvoga pjevanja: *A čim si se zahvalila, tašta ljudska oholasti?*

Ivan Belostenec u *Gazophylaciumu* iz 1740. uz pridjev *tašt* zapisuje *tešč*; *jejunus*, *vacuus*, *vanus*, *cassus*, *inanis*; vidi *prazen*, a Joakim Stulli, hrvatski leksikograf iz 18. stoljeća, u drugome dijelu svoga rječnika navodi *vano*, *voto*; *vanus*, *inanis*. Stulli potvrđuje značenja riječi *tašt* nalazi i u književnom djelu bilježeći Palmotićevo primjer: *O uresu misle tvomu, ne o minućoj taštoj dici*. I u tom se primjeru pridjevu *tašt* pridružuje imenica apstraktnoga značenja, što potvrđuje uporabu toga pridjeva uz imenicu koja je neživa.

U Hrvatsko-njemačko-talijanskom rječniku znanstvenoga nazivlja Bogoslava Šuleka pridjevu *tašt* pridruženi su njemački pridjevi *eitel* i *leer* te talijanski pridjevi *vano* i *vuoto*. Takva rječnička natuknica upućuje na činjenicu da je pridjev *tašt* imao dvostruko značenje i uporabu – častohlepan i prazan. Važno je naglasiti i to da Šulek prvi navodi anatomski naziv *tašto crievo* (*Leerdarm*; *intestinum jejunum*, *vacuum*).

Naposljetku, Benešićev Hrvatsko-poljski rječnik sadrži, osim pridjeva *tašt* i njegova odgovarajućega poljskoga prijevoda i prilog *natašte*, koji bilježe svi suvremeni rječnici, pa i pravopisni.

U mnogim se starijim književnim djelima pronalaze potvrde za pridjev *tašt* u značenju *prazan*. To potvrđuju sljedeći primjeri: Ja pogledah zemlju, evo biše pusta i *tašća*. (Biblija), Velik jim biše znoj i *tašća* utroba. (Petar Hektorović), Tko je *taš*, nije sit. (Marin Držić), Zemlja biše *tašta* i prazna. (Ivan Bandulavić), Da se pričestimo na *tašte* srce. (Bartol Kašić), Človiku je veća slava *tašč* želudac nego glava. (P. R. Vitezović), Napunit *taštu* vriću. (Vid Došen), Ar dobro vino ne kviri človika, samo da 'e od njega *tašća* mošnjica. (Fran Kurelac)

Akademijin rječnik navodi primjer *Crijevo mi je tašto*. (Gospić u Hrv., Zborn. za nar. živ. 16,152) koji oprimjeruje uporabu pridjeva *tašt* uz imenicu srednjega roda *crijevo*, dok se u ostalim primjerima pridjev nalazi uz imenicu koja označava drugi dio probavnoga sustava, i to *želudac*, što se i do

današnjih dana održalo u prilogu *natašte*, koji znači *na prazan želudac*.

Navedeni primjeri i potvrde iz starijih književnih djela i starijih rječnika hrvatskoga jezika pokazuju kako se pridjev *tašt* upotrebljavao u dvama značenjima – u značenju *prazan*, i u onome koje je danas prevladalo – onaj koji čezne za slavom i pohvalom, tj. onaj koji je isprazan. Razlog što se pridjev *tašt* u suvremenoj medicinskoj literaturi sačuvao i do danas može se objasniti time što se pridjev od Šuleka (koji je tvorac hrvatskoga znanstvenoga nazivlja) pa sve do suvremenih dana rabio u medicinskome nazivlju. Budući da je pridjev *tašt* postupno gubio jedno od svojih dvaju značenja, razumljivo je da se suvremenomu čitatelju može učiniti neobičnim da *tašt* znači i *prazan* – onaj koji nije ispunjen namjenskim sadržajem, nepopunjen.

Borko Baraban, Darija Šnajder